

REACH voor innovatie

De verregaande consequenties van deze stoffen richtlijn: een introductie

J. H. B. Jutte, J. Venselaar

gepubliceerd in: NPT Procestechologie 2006, 6 (december) 28-30

Jan Bart Jutte (JanBart.Jutte@dhv.nl) is projectmanager resources bij DHV Milieu & Duurzaamheid

Jan Venselaar (tertso.venselaar@planet.nl) is deeltijdlector duurzame bedrijfsvoering aan de Avans Hogeschool en zelfstandig adviseur.

Dit artikel is een eerste introductie, geschreven voor de workshop die op 13 december over dit onderwerp georganiseerd wordt, door de NPT en de VVM secties Milieustrategie en Externe Veiligheid gezamenlijk.

De Europese REACH¹ verordening heeft verregaande gevolgen voor de hele industrie. De grootste aandacht gaat nu naar de producenten van stoffen, met name de chemie. Er zal veel aandacht, tijd en geld gestoken moeten worden in het testen van stoffen en het verzorgen van alle verplichtingen. De gevolgen zullen echter merkbaar zijn door de hele industrie. Ten gevolge van REACH zullen veranderingen in de samenstelling van producten en materialen plaatsvinden. Soms vraagt dat om een volledig andere wijze van toepassen om het doel waarvoor het product wordt ingezet te bereiken. Daarmee moet nu al in de ontwikkeling van producten en toepassingen rekening worden gehouden. Het is een bedreiging maar het biedt ook zeker kansen. Niet alle bedrijven lijken zich daar nog voldoende van bewust.

1. De richtlijn

Naar verwachting treedt in april 2007 REACH, de nieuwe Europese verordening voor chemische stoffen, in werking. Op dit moment zijn van veel chemische stoffen die in Europa op de markt zijn, onvoldoende gegevens beschikbaar. Het doel is dat te veranderen door uitbreiding hiervan op het al bestaande veiligheidsinformatieblad. Het uitgangspunt is dat voortaan niet overheden, maar bedrijven verantwoordelijk zijn voor het leveren van informatie om de toelaatbaarheid van stoffen te kunnen beoordelen. En elk bedrijf moet straks van alle stoffen die het produceert, verwerkt of doorgeeft aan klanten de risico's kennen en maatregelen benoemen (en zelf ook nemen) om die risico's te beheersen. Dit vraagt veel tests, onderzoek en studies. [1]

REACH vervangt bestaande wetgeving maar gaat verder

REACH komt in de plaats van ruim zestig bestaande richtlijnen en verordeningen. Een deel daarvan zal worden ingetrokken. REACH brengt daarnaast nieuwe verplichtingen met zich mee voor bedrijven.[2] Het is een verordening dus de bepalingen hebben rechtstreekse werking in de lidstaten. Een deel van de huidige besluiten en regelingen zal blijven bestaan, omdat zij de implementatie van andere Europese richtlijnen en verordeningen betreffen of omdat zij nationale onderwerpen regelen, die geen Europese oorsprong hebben en niet voldoende door REACH worden geregeld. In Nederland wordt REACH geïmplementeerd in een nieuw hoofdstuk 9 van de Wet Milieubeheer, de Wet Milieugevaarlijke Stoffen vervalt.

Op wie richt REACH zich?

REACH geldt voor iedereen die beroepshalve chemische stoffen of preparaten produceert, in de EU importeert, distribueert of gebruikt. REACH heeft dan ook vooral effect voor bedrijven die al met veiligheidsinformatiebladen werken. Een belangrijk effect zal er ook zijn voor bedrijven die chemische stoffen verwerken in producten/voorwerpen. De verplichtingen zijn afhankelijk de rol van een bedrijf in de stoffenketen, van de hoeveelheid geproduceerde, geïmporteerde of gebruikte stof en van de aard ervan.

¹ REACH staat voor for Registration, Evaluation and Authorisation of Chemicals [1]

Bedrijven moeten daarbij onderscheiden worden in producenten/ importeurs, distributeurs en gebruikers. Zij hebben ieder een verschillende rol en verschillende verplichtingen. Een bedrijf kan meerdere rollen vervullen; een producent van een chemische stoffen zal vaak ook gebruiker ervan zijn.

Producenten en importeurs moeten stoffen registreren die ze binnen de EU produceren of in een EU-land importeren. Registratie bestaat uit het verstrekken van een grote hoeveelheid informatie over de risico's van een stof bij 'geïdentificeerde gebruik'. Deze verplichting wordt gefaseerd over 11 jaar ingevoerd, afhankelijk van onder meer de aard en het geproduceerd of geïmporteerde volume. Zie tabel 1. Per stof kunnen hiermee grote kosten zijn gemoeid, deels afhankelijk van de aard van de stoffen en de omvang van de productie of import. Zonder registratie wordt handel verboden. Er zijn uitzonderingen. Onder een productie / import van 1 ton vervalt de registratieverplichting. Stoffen voor R&D hebben een uitgestelde registratietermijn. Stoffen waarvoor al een EU registratiesysteem bestaat, worden als geregistreerd beschouwd.

Tabel 1. REACH registratie deadlines voor reeds in gebruik zijnde stoffen die onder de registratieplicht vallen, na van kracht worden van de verordening

Categorie	gereed in
> 1000 ton per jaar per fabrikant of importeur in de EG vervaardigd of ingevoerd	3 jaar
> 100 ton per jaar per fabrikant of importeur in de EG vervaardigd of ingevoerd als ze: persistent, bioaccumulerend en toxisch zijn of zeer persistent en sterk bioaccumulerend zijn	3 jaar
ongeacht hun marktvolume als ze: kankerverwekkend, mutageen of vergiftig voor de voortplanting zijn	3 jaar
> 100 ton per jaar per fabrikant of importeur in de EG vervaardigd of ingevoerd	6 jaar
>1 ton per jaar per fabrikant of importeur in de EG vervaardigd of ingevoerd	11 jaar

Distributeurs moeten zorgen voor het doorgeven van informatie over stoffen, upstream én downstream. Downstream geven zij veiligheidsinformatiebladen met blootstellingsscenario's en aanbevolen beheersmaatregelen door aan hun klanten. Upstream geven zij informatie door aan hun toeleveranciers over het gebruik door klanten en specifieke gevaarsaspecten daarbij voor blootstelling en emissie naar milieu. Die hebben die informatie nodig om risicobeoordelingen voor 'geïdentificeerd gebruik' te maken

De gebruiker is de rechtspersoon die een stof beroepsmatig toepast. De gebruiker moet een eigen intern veiligheidsinformatieblad opstellen met de toe te passen maatregelen. Hij gebruikt daarvoor de risicobeperkende maatregelen die de leverancier voor het 'geïdentificeerde gebruik' aanbeveelt. De gebruiker kan zijn specifieke gebruik van de stof melden aan zijn toeleverancier. Maar een gebruiker kan ook, in verband met vertrouwelijkheid van informatie, zelf een toepassing registreren.

2. De praktische gevolgen

Bij de discussie over REACH gaat nu veel aandacht naar 'de voorkant' dat wil zeggen het testen, registreren en toegelaten worden van stoffen. Aan 'de achterkant': het gebruik van stoffen in producten, zal echter ook heel veel gebeuren. Uit de discussies met bedrijven en een eerste inventarisatie van de literatuur ontstaat het beeld dat met name daar nog veel te weinig aandacht voor is. Het effect in de hele productieketen is onvoldoende zichtbaar.

Er zijn studies gedaan naar de gevolgen voor diverse sectoren, met name vanuit de chemie die zich bewust is van de gevolgen voor zijn klanten [3,4]. Daaruit blijkt dat in diverse sectoren, zoals voor verf en drukinkt, oppervlakte actieve stoffen, 25% en meer van de nu gebruikte componenten 'een probleem kunnen gaan geven'. Oorzaken zijn:

- stoffen zijn niet meer beschikbaar;
- het gebruik van de stoffen kan aan beperkingen worden onderworpen (extra beschermende maatregelen of beperkingen bij de toepassingen).

De reden dat stoffen niet meer beschikbaar zijn, zal overigens niet altijd als achtergrond hebben het feit dat ze te gevaarlijk zijn. Voor producenten kan het ook gewoon niet meer economisch interessant zijn de kosten voor het testen te maken. Zeker kleine bedrijven die speciale stoffen maken in kleine hoeveelheden, in de range van 1 tot 100 ton, blijken grote problemen te hebben. Ook als 'alleen maar' extra beschermende maatregelen bij productie of gebruik geëist worden, zal dat toch tot verdwijnen van de stoffen kunnen leiden.

Hoe reageren bedrijven?

Gebruikers hebben niet altijd in de gaten dat niet alleen schadelijkheid en een direct verbod de reden kan zijn dat een stof van de markt verdwijnt. Dat geeft onderschatting van de gevolgen voor de eigen productie. Dat blijkt ook uit discussies in strategie en innovatie projecten [5] en uit andere contacten². Dat blijkt ook uit de reactie van bedrijven:

- men wacht af tot de verordening definitief is; 'het zal zo'n vaart niet lopen'.
- doorverwijzen naar de milieu en veiligheidsafdelingen: 'zij weten precies wat we moeten doen', niet naar de productontwikkeling.
- aannemen dat schadelijke effecten niet verwacht kunnen worden omdat vanwege de toepassing (cosmetica oid) al veel tests gedaan worden.
- aannemen dat componenten in het eindproduct volledig weg zijn of sterk geïmmobiliseerd;
- verwachten dat vervangende stoffen die volledig op dezelfde manier inzetbaar zijn, wel beschikbaar komen.
- een kleine groep, toch nog steeds aanwezig, heeft nog nooit van REACH gehoord.

Nog slechts een kleine groep (lijkt het) heeft van REACH een essentiële randvoorwaarde of zelfs focus van nieuwe ontwikkelingen gemaakt. En die bedrijven die zelf al volop bezig zijn met de gevolgen van REACH, bevestigen het onderschatten ervan, een groot risico is.

Opties voor aanpak

Met name de gebruikers van stoffen en producten moeten beter hun positie in kaart brengen. Ze zullen een strategie moeten ontwikkelen om met het wegvallen van stoffen en de soms fundamentele verandering in samenstelling en mogelijk karakter van producten om te gaan. Een eerste stap is echter altijd het verkrijgen van een goed inzicht in de stoffenhuishouding.

² Het is alleen een 'anekdotisch' beeld. Het betreft een 20tal bedrijven: producenten en gebruikers van specifieke chemische stoffen (zoals in verf, rubber, lijmen, kunststoffen, schoonmaakproducten, cosmetica). Meer gestructureerd onderzoek lijkt echter wel zinvol, blijkt uit deze eerste indruk.

In de praktijk blijkt dat veel bedrijven geen goed zicht hebben op wat wordt ingekocht, waar dat vandaan komt en waar naar toe. Deze kennis is essentieel om een goede beoordeling van de impact te kunnen maken.

Een volgende stap is het zoeken naar vervangers voor de componenten die niet meer leverbaar zullen zijn. De vraag is of dat altijd mogelijk is. Ook al omdat een component die precies dezelfde functionaliteit heeft, misschien ook dezelfde ongewenste eigenschappen heeft. Sommige bedrijven stelden zonodig leveranciers te helpen als economische beperkingen tot het van de markt nemen zou leiden.

Een andere en mogelijk effectievere aanpak is om fundamenteel naar de toepassingen te kijken. Kan dat met andere producten of stoffen; kan het effect en functie die het product voor de klant heeft heel anders ook bereikt worden? Een voorbeeld, weliswaar niet direct door REACH gedreven, is de verbreding van het productenpakket voor bescherming van metaal met verf: naar oplosmiddelarm en watergedragen verf tot poedercoating. En heel andere oppervlaktebescherming kan ook.

Het kan dus nuttig zijn om veel meer in ketens te denken waarbij de keuze van toepassing en van middelen/producten en grondstoffen daarvoor veel meer in samenhang gezien wordt. Dat vraagt een andere research en ontwikkelingsstrategie dan veel bedrijven gewend zijn. Het vraagt meer direct samenwerken met gebruikers. Die nu al informeren wat REACH aan veranderingen kan leveren, kan het bedrijf mogelijk ook andere richtingen bieden voor oplossingen. Dat biedt mogelijk ook nieuwe marktkansen. Het legt een directe koppeling naar duurzame technologische ontwikkelingen waarbij ook sterk functie en ketengericht naar efficiëntere en betere oplossingen wordt gezocht. [6]

Literatuur en aanvullende informatie

1. REACH informatie staat op de VROM site: <http://www.vrom.nl/pagina.html?id=22887#> en http://ec.europa.eu/environment/chemicals/reach/reach_intro.htm de tekst over de richtlijn is een samenvatting van de VROM informatie
2. E. Blom en J.H.B. Jutte (DHV), Stakeholder analyse voorlichtingstraject REACH i.o.v. ministerie van Economische Zaken (2005)
3. CEFIC Business Impact Studies, Sectorial fact sheets (2002) http://www.cefic.org/files/Publications/Sectoral_Fact_Sheets.doc
4. CPIV European Glass Federation, REACH Position Paper (2004): http://www.glassonline.com/infoserv/Glass_recycle_reuse/CPIV_REACHPositionPaper.pdf
5. J. Venselaar, Focus op strategische innovaties voor duurzaamheid in de chemie, NPT Procestechologie, 2006, 5 (oktober) 26-7
6. P. Weaver, J.L.A. Jansen et al, Sustainable Technology development, Greanleave publ. (2000)